

ETO: 81'276.1
81'322
316.773.3
005.57

CONFERENCE PAPER

Pásztor Kicsi Mária

· Újvidéki Egyetem, BTK, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
· samageto@eunet.rs

A KÖZÖSSÉGI OLDALAK KOMMUNIKÁCIÓS MODELLJEI*

The Communication Models in Social Networking

A korszerű tudományos megismerés szemszögéből a modellálás általános módszertani eljárásnéként szemlélendő, melynek célja a legkülönbözőbb természeti és társadalmi jelenségek ábrázolása, mégpedig nemcsak az érzékszervekkel felfogható fizikai eszközök révén, hanem pszichikai, mentális eljárások útján levezetett, formális képletek alakjában is. A kommunikáció modellálása esetében viszont a hagyományos kommunikációs modelleken túl, melyekre (a kommunikációban részt vevő személyek számától, társadalmi pozíciójától, térbeli és időbeli kontaktusától, az alkalmazott kód, illetve csatorna fajtájától, a visszacsatolás lehetőségétől stb. függően) már eleve a megközelítési szempontok és reprezentációk rendkívüli komplexitása jellemző, az internetes kapcsolatteremtési lehetőségek megjelenésével és általános elterjedésével a képletek további bonyolódása figyelhető meg. Ilyen szempontból pedig különösen a közösségi oldalakon (s közülük is elsősorban a Facebookon) észlelhető a kommunikációs lehetőségek legkomplexebb szerveződése és megvalósulása. Ezen szerveződési formák modellálásához tehát megfelelő modell típust kell találnunk, melyet úgy tűnik, jelen pillanatban a legújabb interdiszciplináris elméletek közül a hálózat kutatás segítségével, hálózatmodellként képzelhetünk el.

Kulcsszavak: internet, közösségi oldalak, modellálás, kommunikációs modellek, hálózat kutatás

A MODELL RENDELTETÉSE ÉS TIPOLOGIAI BESOROLHATÓSÁGA

A korszerű tudományos megismerés szemszögéből a modellálás általános módszertani eljárásnéként szemlélendő, melynek célja a legkülönbözőbb természeti és társadalmi jelenségek ábrázolása, mégpedig nemcsak az érzékszervekkel

* A tanulmány a Szerb Oktatásügyi és Tudományos Minisztérium 178017-es számú projektuma keretében készült, és a Marosvásárhelyen *Kommunikációs kultúra és transzlingvisztika Európában* címmel 2011. május 27–28-án megtartott konferencián elhangzott, *Multifunkcionális kommunikációs modellek az interneten* című beszámolómból továbbgondolt változata.

felfogható fizikai eszközök révén, hanem pszichikai, mentális eljárások útján levezetett, formális képletek alakjában is.

A modell fogalmának, mondhatjuk, mindmáig nem született egy egységes metodológiai meghatározása, részben mert rendkívül tág és összetett értelmezési tartománnyal rendelkező fogalomról van szó, részben pedig, mert a különféle speciális tudományok más-más szempontból közelítik meg, s így lényegében annyi speciális értelmezése lehetséges, ahány tudomány beépítette kutatásának metodológiájába. Alapvető követelménye azonban, hogy kimutatható legyen egyfajta *analógia* a vizsgált jelenség és az ezt megjelenítő modell között, máskülönben a modell nem töltheti be alapvető szerepét, hogy az általa megformált entitás valamilyen elv szerint magyarázhatóvá váljon. E tekintetben viszont meghatározó szempontnak vehető, hogy milyen természetű relációban áll a modell a kutatás tárgyával.

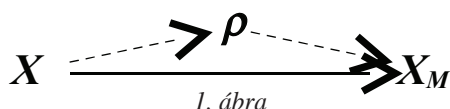
Így a modell tipológiájának egyik szempontja, hogy maga a *vizsgált jelenség* (v. *jelenségkomplexum*) milyen tárgyi kategóriába sorolható, illetve milyen típusú és nagyságrendű rendszert modellál. Ilyen szempontból beszélhetünk *makroszisztémákról*, melyeknek általában a kicsinyített, reális (*miniatűr*) modelljét készítik el és vizsgálják (pl. a klasszikus fizika, geológia, energetika, elektrotechnika, építészet, gépészet stb. terén); a *mikroszisztémákról* készült ideális *matematikai* modellekről (pl. az atomfizika, illetve kvantumelmélet terén); az *összetett dinamikus rendszerekről* és a nekik megfelelő, ugyancsak ideális *összetett dinamikus és funkcionális (kibernetikai)* modellekről (pl. a gazdaságtan, biológia, pszichológia, orvostudomány stb. terén); illetve az *absztrakt rendszerekről* és az őket megjelenítő *szimbolikus modellekről* (pl. a logika, matematika, kibernetika, nyelvészet stb. terén), melyek szintén az ideális modellek kategóriájába sorolhatók.

A modelltípusok meghatározásakor azonban egyéb tényezők is figyelmet érdemelnek. Ilyen szempontból beszélhetünk a vizsgált rendszer működésének előreláthatósága alapján *determinisztikus* (eleve meghatározott), illetve *sztochasztikus* vagy *statisztikai* (véletlenszerű) modellekről, az absztrakciós módszer tekintetében pedig *analitikus*, *topológiai* és *hálózati* modellekről (ŠEŠIĆ 1982: 111–122). A modell összetettségi fokának függvényében viszont a *taxonómikus*, *strukturális*, *funkcionális*, valamint *dinamikus*¹ modelleket em-

¹ Hajnal Andrásnak 1970-es *A modellek modellje. Rendszerelméleti ankét a szervezeti rendszerekről* című előadására hivatkozva Buda Béla leszögezi, hogy „a modelleképítés legegyszerűbb, elemi szintje a taxonómikus modell kialakítása, amely a jelenségben szerepet játszó tényezőket rendezi, osztályozza, közöttük bizonytalan összefüggéseket, kapcsolatokat tüntet fel. Az összefüggések pontos képét már a strukturális modell adja meg. A strukturális modell viszonylag magas szintű rendezettséget jelent. A legteljesebb modell a dinamikus vagy funkcionális modell, amely már az összefüggések rendszerében zajló akciókat, folyamatokat is kifejezi, ezek mennyiségi jeleivel együtt” (BUDA 1994: 36).

líthatjuk meg, de szólhatunk az eddig felsorolt típusok vegyes és átmeneti formáiról is.

A modellt és a modellalkotás fogalmát, elméleti háttérét, tipológiáját tehát korántsem egyszerű értelmeznünk és összefoglalnunk. Mint láthattuk azonban, a modell jellemzőit mindenképpen elsősorban a vizsgálat kiindulópontjának (a szemlélt jelenségnek/rendszernek) és a vizsgálat célobjektumának (a voltaképeni modellnek) a tulajdonságai, illetve a köztük megállapítható relációk határozzák meg, tehát itt is lényegében egy háromtényezős modelltől beszélhetünk, tekintve, hogy a megfigyelt valóságdarabot (X) és a róla alkotott modellt (X_M) a modellálási eljárás relációja (ρ) köti össze, ahol a ρ az előbbieken leírt modellálási típus valamelyikét képviseli:

A KOMMUNIKÁCIÓ MINT MODELLOBJEKTUM²

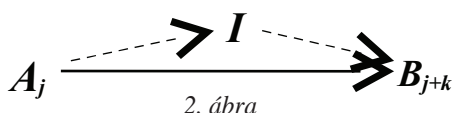
E dolgozat tárgyának fókuszában a *kommunikáció* áll, ezen belül pedig a viszonylag új jelenségkörnek tekinthető *internetes kommunikáció*, illetve még szűkebben szemlélve a *közösségi oldalakra* jellemző kommunikáció jellegzetességei. Azonban a *kommunikáció* fogalmát sem könnyebb megragadni, mint a modelljét. Elvben mindenki ismeri a szó és a fogalom jelentését (*communicatio* (lat.) = ‘közzététel, teljesítés’), magának a kommunikációnak a fogalmát, jelenségkörét azonban ugyancsak nem figyelhetjük és érthetjük meg közvetlenül, önmagában véve. Itt is szükség van a fent ismertetett modelláló eljárásra, ehhez azonban először is fel kell vázolnunk azokat az elemeket, melyek a mindenkori kommunikáció alapvető meghatározó tényezőit képviselik.

Anélkül, hogy a vizsgált fogalom definiálási kísérleteibe belevesznénk, vagy a már leírt tények vég nélküli ismétlésébe vágnánk, annyit fel kell idéznünk, hogy az *általános információelméleti* megközelítést alapul véve a kommunikáció legtágabb értelemben véve bizonyos *információk átadását és/vagy megosztását* jelenti, miközben információnak tekinthetünk bármilyen impulzust, amely képes valamilyen változást okozni egy rendszerben. Ez a meghatározás lényegében bármilyen rendszerre és helyzetre alkalmazható. A vizsgált jelenség pedig *összetett dinamikus rendszeren* belül valósul meg, melynek modellálása

² Az itt felvázolt modellalkotási lehetőségeket alapjában véve Buda Béla (BUDA 1994), illetve Fülöp Géza (FÜLÖP 1996) nyomán tárgyaljuk. Az észlelhető eltérések a problémakör témánknak megfelelő továbbgondolásából adódnak.

ideális, absztrakt (formális, matematikai, elméleti stb.) eljárásokat, illetve minimális szinten *taxonómikus*, de inkább *strukturális, funkcionális* vagy *dinamikus* megközelítési elveket és módszereket igényel.

A fenti meghatározásból viszont leszűrhető a kommunikációs folyamat tényezőinek szükséges minimuma is: **(I.)** a *kommunikáló entitások*, illetve **(II.)** magának az *információnak* a megléte. Ezek a tényezők nélkülözhetetlenek a minimális kommunikációs modell körvonalazásához is, meghatározásuknak függvényében pedig a kommunikációs folyamat különböző értelmezései válnak lehetővé. Alapszinten ezt a folyamatot is az előző (1.) ábrán látható háromtényezős modellhez hasonlóan ábrázolhatjuk, ahol (A) és (B) a kommunikációban részt vevő entitások jelölői, (j) és (k) a résztvevők egész számú indexei ($j > 0$; $k \geq 0$), melyek tulajdonképpen a kommunikáló egyedek lehetséges számának változó nagyságrendjére utalnak, (I) pedig az információ jelölője:

(I.) – A *kommunikáló entitások* mind *kvalitatív*, mind *kvantitatív* szempontból befolyásolják a lehetséges modell jellegét.

(1.) – *Kvalitatív szempontból* – attól függően, hogy *milyen* entitások (*kik* vagy *mik*) kommunikálnak – beszélhetünk (a) *biológiai* kommunikációról (ez esetben az élő szervezeteken belül végbemenő fiziológiai és kémiai folyamatokról van szó); (b) *állati* kommunikációról (állati egyedek közötti jelzésváltásokról); (c) *emberi* kommunikációról (amelynek jellemzője az erős *társadalmi meghatározottság*); (d) *műszaki* értelemben definiált kommunikációról (melynek során távközlési és egyéb információs rendszerek, bonyolult gépek között történik információcsere); (e) *vegyes* típusú kommunikációról (pl. ember–gép, ember–állat, sőt, kísérleti helyzetben az állat–gép típusú kombináció is lehetséges). – *Szűkebb értelemben véve* azonban *csak az emberi társadalomban végbemenő információcserét* szokták kommunikációnak tekinteni, mivel csak ez esetben lehet túlnyomórészt *tudatos* folyamatról beszélni. S ennek segédeszközeként említhetjük meg azt a sokrétű telekommunikációs és informatikai gépezetet, melynek révén a földrajzilag távol eső egyedek között is lehetségessé válik az egyidejű információcsere, és melynek révén megvalósulhat a globális kommunikáció. Ezért a továbbiak során csak erről a két entitásról lesz szó.

(2.) – *Kvantitatív szempontból* a kommunikációs folyamatban részt vevő egyedek számáról beszélhetünk, amely semmiképpen sem lehet kisebb kettőnél, mivel az egyszemélyes információátadás (vagy -csere) nem definiált, abszurd fogalom. A felső határértékek irányában ellenben a kommunikációban részt

vevő (vagy részesedő) egyedek száma viszonylag nyitott. Így (i) az *emberek közötti kommunikáció esetében* beszélhetünk (a) *kétszemélyes* kommunikációról; (b) *kiscsoporton belüli* kommunikációról (FÜLÖP 1996: 151–152); (c) *nagyobb csoportokon belüli* kommunikációról; illetve (d) *tömegkommunikációról*; (ii) a *számítógépek összekapcsolása* esetében pedig (a) kisebb-nagyobb (korlátozott nagyságú, zárt) rendszerekről, *hálózatokról*; (b) a *világhálóról*, melynek rendszerén belül szinte átláthatatlan mennyiségű gép kapcsolható össze.

(II.) – *Az információ szempontjából* viszont ugyancsak szólhatunk annak *kvalitatív és kvantitatív* vonatkozásairól, hogy *milyen fajta és mekkora mennyiségű* információ juthat el (A)-tól (B)-ig, ennek kapcsán azonban az információelmélet színre lépésével még egy igen fontos kérdés merült fel: a *transzfer* tényezőjének kérdése. Az ti., hogy *miképpen, milyen úton* érhet el az információ egyik pontból a másikba, anélkül, hogy közben az *értéke* alapvetően sérülne. És itt kell szólnunk Claude Shannon³ információelméleti modelljéről, amely a kommunikációs aktust matematikai-műszaki szempontból ábrázolja:

3. ábra

Shannon modelljében a kommunikáló felek közé (akiket *információforrás* és *felhasználó* címkével jelöl) egy közvetítő mechanizmust iktat, mely egy *adó*ból, egy *vevő*ből, valamint *csatornából* áll. Mielőtt azonban az *információforrástól* az információ eljut az *adó*ig, egy *kódoló* eljárásra van szükség, illetve egy *dekódoló* eljárásra, mielőtt a *vevőtől* a *felhasználóig* megérkezik. A megfelelően kódolt információ a *csatornán* át jut el a vevőig, melyre azonban egy folyamatos *zajhatás* jellemző, amely az információ különböző sérülését okozhatja:

Shannon modellje forradalmi újítást jelentett a kommunikáció értelmezésében, számunkra azonban ennél is jelentősebb Roman Jakobson ma már általánosan ismert funkcionális modellje (JAKOBSON 1969: 216–221), melyben az előbbi elemek mellett a *kontextus* és a *kontaktus* tényezői is helyet kaptak. Eszerint a kommunikáció alaptényezői a *kommunikáló egyedek* (Jakobson jelölésében a *feladó* és a *címzett*), a *csatorna*, melyen keresztül a *kontaktus* megvalósul, valamint az *információt* hordozó *üzenet*, melynek továbbításához megfelelő *kódra* van szükség, s amelynek megértését a megfelelő *kontextus* teszi lehetővé:

³ Shannon, C. E. (1948): A Mathematical Theory of Communication. Bell Syst. Techn. J., 27, 379–423, 623–656.

4. ábra

Az alaptényezőkhöz járuló kommunikatív funkciókról elmondhatjuk, hogy a Bühler által megnevezett három nyelvi funkción túl (ábrázolás, kifejezés, felhívás) több aspektust is szem előtt tartanak: a *feladó*ra jellemző *emotív* vagy *expresszív* funkció kifejezi a feladó viszonyulását az üzenet tárgyához; a *címzetre* irányuló *konatív* funkció a felhívás, felszólítás szerepének felel meg; az *üzenetre* irányuló *poétikai* funkció a *kifejezés* (közlemény) műfaji-formai megvalósulására utal; a *kontextusra* irányuló *referenciális* funkció a megismeréssel kapcsolatos (s azt is mondhatnánk, hogy ez a funkció képezi az *információátadás* lényegét); a *kontaktusra* irányuló *fatikus* funkció célja a kommunikáció létrehozása, fenntartása, a csatorna működésének ellenőrzése; míg a *kódra* irányuló *metanyelvi* funkció feladata a kód ellenőrzése, illetve annak ellenőrzése, hogy a felek értik-e egymást. Ehhez azonban feltétlenül fontos a felek által használt kód *kompatibilitása*, ennek kapcsán viszont megemlítendő Deme László kommunikációs modellje (DEME 1983: 33) is, melyet később Wacha Imre gondolt tovább, és terjesztette ki a jelenkori totális és tömegkommunikáció szinte valamennyi megvalósulási formájára (vö. többek között: WACHA 1999: 188, 233–242). Ennek szempontjából pedig a sikeres (nyelvi) kommunikáció alapfeltételeit a *közös valóság*, a *közös nyelvűség*, a *közös előismeretek*, illetve a *közös előzmények* képezik, melyek átfogják az adott *beszédhelyzetet*, s az *intertextus* (más szövegekre, szerzőkre stb. utalás, illetve más – ismert – eseményekre, történésekre, előzményekre stb. való utalás) révén megteremtik a kapcsolatot az adott szöveg (*üzenet*) belső *kontextusával*, s ezáltal biztosítják a hallgató (*címzett*) számára a hatékony *dekódolás* (megértés) műveletét.

Az utóbbi modellek azonban nem csupán a funkcionalitás mozzanatát iktatták szemléletükbe, hanem a kommunikáció értelmezését egyidejűleg a *pragmatikai* szint felé is elmozdították, ugyanis a shannoni modell tiszta *tranzaktivitása* után, a címzett aktív (dekódoló és konatív) szerepének kihangsúlyozásával szabad utat nyitottak az *interaktív* (esetenként *kultivációs*) *felfogás* felé, ahol a címzett többé nem kizárólag passzív befogadó, hanem *visszacsatolásai* révén *dinamikus résztvevőjévé* válik a kommunikációnak, melynek során a *feladó* és a *címzett* felváltva cserél(het) szerepet, és felváltva ad(hat) *visszajelzést* egymásnak, ami nagymértékben segít(het)i a kommunikáció sikerességét. Ez azonban elsősorban a közvetlen *kétszemélyes* (esetleg *kiscsoportokban* történő) kommunikációra jellemző, amely jellegét tekintve *totális* (WACHA 1999: 233–242),

tehát a partnerek mind *verbális* (orális-auditív), mind *nonverbális* (gesztusok, mimika stb.) kódot alkalmazva közvetítik a szimultán információk halmazát egymás felé. Ez esetben pedig a *csatorna* szerepét a partnereket körülvevő puszta *levegő* képezi.

A kommunikációnak ez az alapmodellje azonban a kommunikatív tényezők jellemzőinek és körülményeinek variálásával egyre bonyolultabbá válhat, s így a közvetlen (totális) kommunikációtól a nagy csoportokban történő közvetett (pl. előadó–hallgató viszonyt tükröző) mintákon és a tömegkommunikációra jellemző többszörösen áttételes viszonymodelleken át az internetes kommunikációig a modellek hatványozott bonyolultsági foka figyelhető meg.

A KÖZÖSSÉGI OLDALAK KOMMUNIKÁCIÓJÁNAK MODELLÁLÁSI LEHETŐSÉGEI

Az internetes kommunikáció nem a közösségi oldalakkal kezdődött. Előzményükként említhetjük az elektronikus postát (e-mail), a fájlok átvitelének lehetőségét, a fórumokat, hírcsoportokat, hírleveleket, a csevegést (chat), a blogokat stb., melyeknek részletes ismertetésére jelen keretek között nincs lehetőség, közös tulajdonságuk azonban az, hogy *csatornaként* egyöntetűen a világhálót alkalmazzák. A közösségi oldalak viszont, melyek közül jelen pillanatban a Facebook a legkomplexebb és legtömegesebb (2011 januárjában több mint 600 milliós felhasználótábora⁴ volt), megjelenésükkor az interneten folyó kommunikációs lehetőségek integrálására törekedtek, s így a kommunikáló egyedek számát és konfigurációját tekintve, a felhasználható *csatornák* és a *kontaktustermelés* lehetőségének minőségi, mennyiségi és kapacitásbeli jellemzőit illetően, továbbá az *üzenet* műfaji, tartalmi, funkcionális és egyéb vonatkozásait tekintve, vagy az alkalmazott *kód*(ok) fizikai és strukturális ismérveit számításba véve a kommunikációs modellek szinte hihetetlen nagyságrendű bonyolultsági fokát teszik lehetővé, melynek vizuális ábrázolását már csak térbeli alakzatok és topológiai görbék segítségével képzelhetjük el. Így, a teljességre törekvés igénye (és gyakorlati lehetősége) nélkül az eddig említett kommunikációs tényezők segítségével kísérjük meg áttekinteni azokat a taxonómikus ismérveket, amelyek a Facebook kommunikációs modelljeit generálják:

⁴ A Facebook a Harvard Egyetem hallgatóinak társasági oldalaként indult a kétezres évek legelején, majd fokozatosan kiterjedt az egész földkerekségre. Működési elve az *ismerősök hálózatán* alapul. A tagok felhasználói nevükkel, profilképükkel és tetszőleges mennyiségű személyi adat feltüntetésével jelentkeznek be (amelyek nem okvetlenül egyeznek valós identitásukkal). Ezek után egérkattintással jelölik ki a potenciális ismerősök kínálatából azokat, akiket ismerhetnek. A megjelölt személy visszaigazolásával megkötöttetik a Facebook-ismeretség. Így egy-egy felhasználó ismeretségi köre elvben korlátlan nagyságú lehet.

1) *A kommunikáló egyedek és a kontaktus* – A kommunikációban az egymást (különböző attitűdök folytán) ismerősként megjelölő és elfogadó felhasználók vesznek részt. Ezek egymás közti viszonya nemre, korosztályra, társadalmi szerepre, baráti, rokoni, hivatalos, ismerősi kapcsolatra stb. való tekintettel a társadalmi közösségek rétegződését és viszonyhálózatát (hierarchiáját) tükröz(het)i. A kommunikációs folyamatban részt vevő egyedek száma változó: kétszemélyes, kiscsoportra jellemző, nagyobb csoportra, illetve az összes ismerősre – esetleg még tágabb körre – kiterjesztett, az ún. ismerősök száma viszont nem korlátozott (többezres is lehet), és általában fokozatosan növekvő tendenciát mutat. A közöttük létrejövő kontaktus egyidejű vagy késleltetett (a feladó által kibocsátott információs tartalmak – visszajelzéssel vagy anélkül – későbbi időpontban is megtekinthetők vagy meghallgathatók). A kommunikáló egyedek térbeli viszonya ellenben (még ha hétköznapijokban találkoznak is) folyamatosan szeparált, csak a közösségi oldal virtuális tere köti őket össze. Típusát illetően a kontaktus történhet: személyes (kizárólag a címzett számára látható) írott üzenet/levél, több személynek küldött személyes üzenet/levél, az üzenőfalra írt (összes ismerős számára látható) szöveg, az ismerősökhöz intézett kérdés, felhívás, meghívás (eseményre, internetes játékokra stb.), csevegés (chat), megosztott (átvett vagy le-, illetve feltöltött) multimediális tartalmak stb. révén, vagy nonverbális jelzések útján, melyek közül az ún. „lajkolás” (angolul *like* = ‘kedvel, szeret’), azaz egy felfelé mutató hüvelykujj-ikon megjelölésével történő tetszésnyilvánítás a legnépszerűbb, de létezik egy „megbököm” (angolul *poke*) ikon is, amelynek pontos funkciója kapcsán megoszlanak a vélemények, de mindenképpen egyfajta indiszkrét konnotációt hordoz. A kontaktusteremtés bonyolultsága szerint és a kommunikáló egyedek számától függően pedig korábbi elméletek értelmében beszélhetünk: kétszemélyes egyirányú (visszajelzés nélkül), kétirányú (visszajelzéssel), váltakozó irányú (a csevegés esetében); többszemélyes (visszajelzéssel vagy anélkül) csillagszerű (egy személy küld többnek üzenetet), láncszerű (egymásnak továbbküldött üzenet), illetve véletlenszerű (pl. a megosztott tartalmakra való reakció esetében)⁵ stb. kontaktusról.

2) *A csatorna és a kód* – Műszaki vonatkozásait tekintve a csatorna informatikai-elektronikai, s a különböző szolgáltatók (szerverek) közötti adatcserén alapul, melyek különféle levelező, csevegő, üzenetközvetítő, adatmegosztó stb. alkalmazásokat működtetnek. Az általa szállított (túlnyomórészt digitalizált) tartalmak értelmében viszont multimediális (verbális, írott, írott beszélt nyelvi (BÓDI 2004), zenei, képi, mozgóképi, vegyes), s ugyanez vonatkozik az al-

⁵ Fülöp Géza a kiscsoporton belüli kommunikációt öt alakzati alaptípusra osztja: a) „Mindenkinek kommunikál mindenkivel”; b) Kör; c) Lánc; d) Csillag; e) Villa, melyek a kommunikáló egyedek konfigurációs lehetőségeit ábrázolják (FÜLÖP 1996: 152).

kalmazott kódokra is, melyek elektronikusak, audiovizuálisak, illetve nyelvek, mégpedig a legkülönbözőbb stílusú és alkalmazású nyelvi rétegekből táplálkozva (a hétköznapi, bizalmas, chat- és SMS-nyelvi, vulgáris nyelvhasználattól az irodalmi nyelvig), csupán az vonható kétségbe, hogy ebben a túlzott sokféleségben miképpen valósul(hat) meg a sikeres kommunikáció feltétele a Deme László által megjelölt *közös* tartalmak tekintetében, hiszen egyes *ismerősök* nem is mindig beszélik azt a nyelvet, amelyen a partnerük a többi ismerősével kommunikál.

3) *Az üzenet és a kontextus* – Az előbbiekből már fény derült a Facebookon forgalomban levő (jellemzően nem cenzúrázott) tartalmak természetére és heterogenitására. Ezekről a multimediális tartalmakról viszont még el kell mondanunk, hogy saját belső kontextusukon kívül számos *intertextuális* kapcsolatba lépnek azokkal a tartalmakkal is, amelyek abban a pillanatban a velük egy oldalon található, sőt az átkapcsolási lehetőségeknek köszönhetően (a felhasználó igényeinek megfelelően) *hipertextuális* viszonyba kerülhetnek potenciálisan a világháló bármelyik aktív tartalmával.

4) *Kommunikatív funkciók* – A Jakobson által felvázolt kommunikatív funkciók a Facebook tartalmi között is sorra kimutathatók. Az *emocionális* funkció kifejezésére pl. külön ikonokat is alkalmaznak, az ún. *emotikonokat*, melyek egyébként a chatelésben terjedtek el. A *konatív* funkció a különféle felhívásokban és meghívásokban mutatható ki, a *referenciális* a *poétikai* és *metanyelvi* funkció az üzenetek és megosztott tartalmak révén, a *fatikus* funkció viszont az ismerősök kijelölésében, majd az ismeretség fenntartásában mutatkozik meg (különféle üzenetek, figyelmességek, közös tartalmak megosztása stb. révén). Vannak esetek, amelyekben a funkciók mindegyike jelen van. Néha a referencialitás ugyan háttérbe szorul az öncélú szórakozni vágyás mögött, máskor viszont kimondottan az információszerzés vágya vagy egyéb (pragmatikai jellegű) késztetés irányítja a felhasználókat (pl. politika, marketing stb.).

A KÖZÖSSÉGI OLDALAK KONTAKTUSSZERVEZŐDÉSE MINT HÁLÓZATMODELL

Az eddig felsorolt jellemzőkből, ha vázlatosan is, de egyértelműen kiderül, hogy a közösségi oldalak kontaktusszerveződését a XX. századi elméletek csak bizonyos fokig képesek modellálni. Ennek oka pedig elsősorban az, hogy ezeken az oldalakon az ún. *ismerősök* (vagy *barátok*) csoportba szerveződése nem szabályos módon, hanem véletlenszerűen történik. Így modellálásuk is olyan matematikai képleteken és alakzatokon alapulhat, amelyek a valószínűség és a bizonytalanság paramétereivel operálnak. Ilyen szempontból pedig a probléma legkézenfekvőbb megközelítését a hálózat kutatás keretében feltételezhetjük.

A hálózat kutatás mint tudományos megközelítés az ezredforduló interdiszciplináris metodológiai paradigmájának folyamányaként szemlélendő. Ez az az időszak, amikor mind az élő és élettelen természettudományok, mind pedig a társadalomtudományok, a nyelvészet, a kommunikációelmélet stb. terén kikristályosodik a felismerés, hogy a jelenségek szerveződésének hátterében leginkább valamiféle dinamikus hálóstruktúra feltételezhető, illetve – mint Kovács László megjegyzi – „az 1990-es évek vége az az időpont, amikor a kutatók először jutnak arra a felismerésre, hogy egymástól függetlennek tűnő rendszereknek (pl. úthálózat, www [internet], emberi kapcsolatok szociális hálózata) hasonló tulajdonságaik vannak, ezen tulajdonságok matematikailag leírhatók és elemezhetők. [...] A közös tulajdonságok felismerése és leírása lehetővé tette, hogy egyre több rendszerben fedezzék fel ezeket [...], valamint hogy a hálózatok működését bizonyos határok között előre jósolják” (KOVÁCS 2010: 10).

Ilyen megközelítésben pedig a közösségi oldalakat szemlélhetjük pl. mint *random* (véletlenszerű) hálózatokat, ahol a hálózat létrejöttét a véletlen vezérli és a valószínűség számítás alapú matematikai statisztika eloszlási törvényei alapján írható le, de még inkább mint *skalafüggetlen* hálózatokat, melyeknek jellemzőit a hatványtörvény írja le. Esetükben is az elemek fokszám-eloszlása szabályszerű: „van kis számú elem, aminek nagyon sok kapcsolata van (pl. 2 db 100 kapcsolattal rendelkező), majd a kapcsolatok számának csökkenésével növekszik az adott kapcsolattal rendelkező elemek száma (pl. 4 db 80 kapcsolattal, 10 db 50 kapcsolattal, 30 db 20 kapcsolattal stb.)” (KOVÁCS 2010: 11) – azzal, hogy a közösségi oldalak esetében a „sok” kapcsolat pár ezres nagyságrendet is jelenthet. Ezenkívül a skalafüggetlen hálózatok mellett szól az a tény is, hogy ezek egy része „hierarchikus felépítésű, vagyis vannak egymással összefüggő moduljai. A modulokon belül a kapcsolatok erősebbek, a modulok egymás között kevesebb kapcsolattal rendelkeznek”, a modul pedig „lehet emberek közötti hálózatban munkatársak egy csoportja, színészek által alkotott hálózatokban adott műfaj színészei stb.” (KOVÁCS 2010: 11).

Az itt felvázolt modellek egy komplex jelenség megközelítésének csak néhány potenciális lehetőségét villantották fel, és általuk a téma korántsem tekinthető lezártnak. Így a hálózat kutatáson belül is léteznek az itt említetteknél sokkal összetettebb modellálási lehetőségek is, jelen pillanatban azonban a rendelkezésünkre álló terjedelem nem teszi lehetővé részletesebb ismertetésüket.

IRODALOM

- BALASKÓ Mária–BALÁZS Géza–KOVÁCS László (szerk.) 2010. *Hálózat kutatás*. Hálózatok a társadalomban és a nyelvben. Budapest
- BÓDI Zoltán 2004. Az írás és a beszéd viszonya az internetes interakcióban. *Magyar Nyelvőr*. 128: 286–94; URL:< <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1283/128302.pdf>

- BUDA Béla 1994. *A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei*. Budapest
- DEME László 1983. A szövegség és szövegegység néhány jellemzője = Rácz Endre–Szathmári István (szerk.): *Tanulmányok a mai magyar nyelv szövegtana köréből*. Budapest, 31–60.
- FÜLÖP Géza 1996. *Az információ*. (2. bővített és átdolgozott kiadás), ELTE BTK, Budapest
- JAKOBSON, Roman 1969. *Hang–jel–vers*. Budapest
- KOVÁCS László 2010. *Hálózatelméleti bevezetés* = BALASKÓ–BALÁZS–KOVÁCS 2010. (szerk.) 9–17.
- ŠEŠIĆ, Bogdan 1982. *Osnovi metodologije društvenih nauka*. Beograd
- WACHA Imre 1999. *A szöveg és hangzása*. Cikkek, tanulmányok a beszédről. Székesfehérvár

The Communication Models in Social Networking

From the standpoint of current scientific recognition, modelling can be seen as a general methodological technique the aim of which is to show various natural and social phenomena, not only by physical means perceptible through the senses, but also as recognized formulae through psychological, mental processes. Modelling communication, however, beyond the traditional models of communication (depending on the number of people participating in the communication, their social status, contacts in space and time, the applied code, as well as on the type of communication channel, the possibilities of logging, etc.) are by their own virtue characterized by great complexity in approach and representation. However, the occurrence and numerous possibilities of connecting through the internet show even more complex formulae. From this point of view, on social networks in particular (among them most prominently on Facebook) the most complex possibilities of communication can be seen. It is necessary for these forms of organization to find a suitable type of model which, as it presently seems, can be done by network analysis, and thus be comprehended as a network model.

Keywords: internet, social network, modelling, communication models, network analysis